KUHMO

Kuhmon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022

KUHMON VARHAISKASVATUS

Määräys OPH-700-2022

2022

Sisällys

1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ... 3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus ... 3
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ... 4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ... 5
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat ... 6
Kuhmon Varhaiskasvatussuunnitelma: ... 6
2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet ... 8
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet ... 8
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ... 10
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua ... 12
2.4 Arvoperusta ... 12
2.5 Oppimiskäsitys ... 13
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus ... 14
2.7 Laaja-alainen osaaminen ... 15
Ajattelu ja oppiminen ... 16
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu ... 16
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot ... 16
Monilukutaito ... 17
Digitaalinen osaaminen ... 17
Osallistuminen ja vaikuttaminen ... 17
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat ... 18
Varhaiskasvatuksen järjestäminen ... 18
Yhteistyö eri toimintamuotojen kesken ... 18
Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua ... 18
Varhaiskasvatuksen arvoperusta ... 19
Oppimiskäsitys ... 20
Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, niiden arviointi ja kehittäminen ... 20
3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ... 22
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet ... 23
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä ... 23
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö ... 23
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ... 24
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus ... 24
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa ... 24
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt ... 25
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa ... 26
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ... 26
Yhteistyö eri tahojen kanssa ... 27
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat ... 28
Kuhmon Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ... 28
Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt ... 28

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat ... 28
4 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen ... 32
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys ... 32
4.2 Pedagoginen dokumentointi ... 33
4.3 Monipuoliset työtavat ... 36
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä ... 36
Leikki Kuhmon varhaiskasvatuksessa ... 37
4.5 Oppimisen alueet ... 38
Kielten rikas maailma ... 38
Ilmaisun monet muodot ... 41
Minä ja meidän yhteisömme ... 43
Tutkin ja toimin ympäristössäni ... 44
Kasvan, liikun ja kehityn ... 47
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia ... 49
Kaksikielinen varhaiskasvatus ... 50
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat ... 51
Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toiminnan periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä ... 51
Varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuritietoisuus ... 51
5 Lapsen tuki ... 52
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut ... 52
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut ... 52
5.2 Yhteistyö tuen aikana ... 53
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö ... 53
Monialainen yhteistyö ... 54
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa ... 54
Yleinen tuki ... 55
Tehostettu tuki ... 55
Erityinen tuki ... 55
Tuen muodot ... 56
5.4 Lapsen tuen arviointi ... 57
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana ... 57
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista ... 59
5.7 Lapsen tuki Kuhmon varhaiskasvatuksessa ... 60
Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ... 60
Lapsen tuen tarpeen havaitseminen, tuen suunnittelu, toteutus ja arviointi ... 60
Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana ... 60
Tuen toteuttaminen Kuhmon varhaiskasvatuksessa ... 64
6 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus ... 69
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat ... 69
7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa ... 70
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen ... 70
7.2 Kuhmon varhaiskasvatuksen arviointi ... 71

1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain[1] perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta[2]. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti[3]. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys[4]. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inkluusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.
Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka[5].
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä[6].

[1] Varhaiskasvatuslaki (540/2018)
[2] Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)
[3] Varhaiskasvatuslaki 3 §
[4] HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31
[5] Varhaiskasvatuslaki 2 §
[6] Varhaiskasvatuslaki 21 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.
Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa[7]. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.[8]

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[9]
- kotoutumissuunnitelma[10]
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma[11].

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen[12].

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

[7] Varhaiskasvatuslaki 1 §
[8] Varhaiskasvatuslaki 22 §
[9] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)
[10] Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §
[11] Suositus
[12] Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten[13].
Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[14]. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta[15] tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen[16] tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma[17]. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu[18] ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa[19]. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.[20]
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa[21].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin.
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.[22]

[13] Varhaiskasvatuslaki 8 §
[14] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[15] Varhaiskasvatuslaki 65–73 §
[16] Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)
[17] Varhaiskasvatuslaki 23 §
[18] Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34
[19] Varhaiskasvatuslaki 23 §
[20] HE 148/2021, s. 34
[21] Varhaiskasvatuslaki 23 §
[22] Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma[23]. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[24]. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.[25] Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti[26]. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä[27]. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.[28]

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Kuhmon Varhaiskasvatussuunnitelma:

Kuhmon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomen kielellä koskemaan kaikkia kaupungissa toimivia varhaiskasvatuksen toimipaikkoja ja toimintamuotoja. Kuhmossa on kolme päiväkotia: Tuupalan päiväkoti, Päiväkoti Satumetsä sekä Vuoropäiväkoti Kuusenkuiske. Lisäksi Kuhmossa toimii

[23] Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §
[24] Varhaiskasvatuslaki 41 §
[25] Varhaiskasvatuslaki 23 §
[26] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[27] Varhaiskasvatuslaki 40 §
[28] Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

perhepäivähoitajia. Varhaiskasvatussuunnitelman sisällön käsittelyjärjestys etenee valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Kuhmon varhaiskasvatuksen paikallisesti päätettävät asiat näkyvät asiakirjassa sinisenä tekstinä.
Sotkamon kanssa yhteistyönä on valmisteltu luku 5 (Lapsen tuki). Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ja julkaistu sähköisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja paikallisia päätöksiä suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään yhteisten vuosisuunnitelmien avulla. Suunnittelua, arviointia ja kehittämistä toteutetaan yhteisellä varhaiskasvatuksen kehittämispäivällä lukukauden alussa ja lopussa.
Paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmatyöhön on osallistunut koko varhaiskasvatuksen henkilöstö. Varhaiskasvatussuunnitelman valmistelussa henkilöstö on arvioinut paikallista olemassa olevaa varhaiskasvatussuunnitelmaa. Henkilöstön kyselyiden ja koulutusiltojen koontina yhteiset kehittämisen kohteet on kirjattu varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmaan vuosille 2022–2025.
Huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja kehittämiseen arjen kohtaamisissa, asiakaskyselyissä ja kasvatuskeskusteluissa. Lasten toiveet ja ideat on huomioitu suunnittelutyössä varhaiskasvatuksen sisällön kehittämiseksi.

Yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa toteutuu mm. VAKATUKI- työryhmässä ja muissa palavereissa. Tarkemmin yhteistyötä on kuvattu luvuissa 3 ja 5. Yhteistyökäytänteet sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa käydään läpi ja päivitetään vähintään kerran vuodessa monialaisessa yhteistyöpalaverissa. Esi- ja perusopetuksen kanssa yhteistyö toteutuu työryhmissä sekä siirtymävaiheiden toiminnassa ja tiedonsiirrossa.

Kuhmon varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Asiakasperheillä on mahdollisuus osallistua joka toinen vuosi asiakastyytyväisyyskyselyyn, joka menee tiedoksi hyvinvointi- ja sivistysvaliokunnalle. Muita varhaiskasvatuksessa huomioitavia suunnitelmia ovat Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointi suunnitelma, Kainuun kuntien yhteinen esiopetuksen opetussuunnitelma sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Arvioinnin ja kehittämisen käytännöt on kuvattu luvussa 7.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaprosessia (laadinta, seuranta, arviointi, arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut) kuvataan tarkemmin luvussa 2. Jos lapsella ilmenee tarve tehostettuun tai erityiseen tukeen, varhaiskasvatuksen johtaja tekee asiasta hallintopäätöksen. Hallintopäätösprosessi on kuvattu tarkemmin luvussa 5. Varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt on kuvattu luvuissa 2 ja 5.

2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina[29]. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana[30]. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla[31].

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti[32]. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto[33].

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä[34]. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen[35] sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia[36] ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta[37]. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella[38]. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on

[29] Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti
[30] Varhaiskasvatuslaki 1 §
[31] Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §
[32] Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti
[33] Varhaiskasvatuslaki 52 §
[34] Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89
[35] Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
[36] Hallintolaki (434/2003)
[37] Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
[38] Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[39], tasa-arvolaki[40], Euroopan ihmisoikeussopimus[41], YK:n lapsen oikeuksien sopimus[42], YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista[43], YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista[44] sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet[45].

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea[46], riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä[47]. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia[48], sosiaalihuoltolakia[49], vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia[50], kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia[51] ja terveydenhuoltolakia[52] sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain[53] mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

[39] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
[40] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
[41] Euroopan ihmisoikeussopimus 1990
[42] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
[43] YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)
[44] YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007
[45] Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015
[46] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[47] Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
[48] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[49] Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
[50] Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)
[51] Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
[52] Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
[53] Varhaiskasvatuslaki 3 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan[54]. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.
Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys[55]. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.[56] Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä[57]. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja[58]. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa[59].

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)[60]. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa[61]. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä[62].

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta[63]. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta[64]. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja

[54] Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §
[55] Varhaiskasvatuslaki 10 §
[56] Varhaiskasvatuslaki 11 §
[57] Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
[58] Varhaiskasvatuslaki 25 §
[59] Varhaiskasvatuslaki 75 §
[60] Varhaiskasvatuslaki 10 §
[61] Varhaiskasvatuslaki 7 §
[62] Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)
[63] Varhaiskasvatuslaki 1 §
[64] Varhaiskasvatuslaki 1 §

henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.[65]

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä[66]. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja[67].

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta[68]. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka[69]. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena[70]. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset[71]. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.[72]

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä.

[65] Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §
[66] Varhaiskasvatuslaki 34–38 §
[67] Varhaiskasvatuslaki 25 §
[68] Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §
[69] Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §
[70] Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §
[71] Varhaiskasvatuslaki 38 §
[72] Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.[73]

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämänkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä[74].

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.[75]

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen[76], varhaiskasvatuslain[77] ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti[78].

Lapsuuden itseisarvo
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri

[73] Varhaiskasvatuslaki 13 §
[74] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta
[75] Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §
[76] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
[77] Varhaiskasvatuslaki 20 §
[78] YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen
Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet
Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa[79]. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.[80]

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus
Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus
Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle[81]. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu

[79] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[80] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
[81] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää[82].

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.
Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon

[82] Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.
Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.
Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.
Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäminen

Kuhmossa varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja kolmeperhepäivähoitona. Vuorohoitoa järjestetään yhdessä päiväkodissa. Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettajilla on vastuu lapsiryhmän toiminnasta, suunnittelusta, arvioinnista ja kehittämisestä. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa huomioidaan oppimisympäristön tarkoituksenmukaisuus esimerkiksi ryhmän ikärakenne. Perhepäivähoitoa ohjaa ja valvoo perhepäivähoidon ohjauksesta vastaavat päiväkodinjohtajat, joista myöhemmässä tekstissä käytetään nimitystä perhepäivähoidon esihenkilö. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen johtoryhmä kehittävät yhdessä varhaiskasvatuksen tuen rakenteita. Tuen järjestäminen kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Kuhmossa varhaiskasvatusta toteutetaan inkluusioperiaatteen mukaisesti, joka edistää lasten osallisuutta ja oppimista sekä vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toimintamuodoista tiedotetaan Kuhmon kaupungin verkkosivuilla sekä päiväkodeissa toimintakauden alussa vanhempainilloissa. Perhepäivähoidossa niistä tiedotetaan perhepäivähoitajan toimesta vasukeskusteluissa sekä perhepäivähoitoesitteellä. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin sekä arjessa että erikseen järjestettävillä kyselyillä.

Yhteistyö eri toimintamuotojen kesken

Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu ja suunnitelmat yhteistyökumppaneiden kanssa tehdään koko varhaiskasvatusta varten. Yhteisiä palavereja järjestetään tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä, jossa on mukana esimiehet kustakin toimintayksiköstä sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja, kokoontuu kerran kuukaudessa. Johtoryhmä suunnittelee koko varhaiskasvatuksen toiminnan painopisteet ja aikataulut.

Päiväkodit ja perhepäivähoito tekevät tiivistä yhteistyötä. Perhepäivähoito osallistuu päiväkotien tapahtumiin ja juhliin. Lähialueiden perhepäivähoitoryhmillä on mahdollisuus liikuntaan päiväkotien sisätiloissa ja piha-alueilla. Koko varhaiskasvatukselle järjestetään yhteisiä juhlia, kalenteripäiviin liittyviä tapahtumia, teatteriesityksiä, näyttelyitä Kuhmon kulttuurisuunnitelman mukaisesti. Vanhempainillat teemoitetaan päiväkotien suunnitelmien mukaisesti.

Perhepäivähoidon varahoitopaikat ovat päiväkodeissa. Varahoidon suunnittelu ja arviointi tehdään yhdessä perhepäivähoidon ja päiväkodin kanssa. Henkilöstöresurssien kohdentamista toteutetaan toimintayksiköiden tarpeiden mukaan.

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus tutustua hoitopaikkaansa hyvissä ajoin ja riittävän useasti. Tutustumiskäynneillä huoltajille annetaan perustietolomake ja muut tarvittavat asiakirjat.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle lapselle yhdessä vanhempien kanssa ja se arvioidaan vähintään vuosittain. Hoitopaikan vaihtuessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy uuteen hoitopaikkaan huoltajien ja lapsen mukana. Siirtymävaiheessa tehdään yhteistyötä lapsen huoltajien kanssa lapsen edun mukaisesti. Tiedot lapsen kehityksestä siirtyvät neuvolan, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välillä lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman ja neuvolan tiedonsiirtolomakkeiden kautta huoltajan suostumuksella. Tarvittaessa järjestetään siirtymäpalaveri lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen ja lapsen kehityksen tukena olevien yhteistyötahojen kanssa. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

Varhaiskasvatuksessa lapsen ryhmän vaihtuessa varhaiskasvatuksen opettajat pitävät tiedonsiirtopalaverin, johon huoltajilla on mahdollisuus osallistua. Lapsen siirtyessä perhepäivähoidosta päiväkotiin perhepäivähoidon ohjauksesta vastaava päiväkodinjohtaja huolehtii tiedon siirtymisestä.

Lapsen siirtyessä esiopetukseen järjestetään tiedonsiirtopalaveri varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön välillä. Tarvittaessa mukaan kutsutaan myös muita lasten ja perheiden kanssa toimivia tahoja. Lapsille järjestetään esiopetukseen tutustumispäivä ennen esiopetuksen alkamista. Tulevien esioppilaiden huoltajille pidetään vanhempainilta esiopetuksen alkamista edeltävänä keväänä.

Varhaiskasvatuksen arvoperusta

Kuhmossa varhaiskasvatuksen arvoperusta muodostuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstön laatimiin arvoihin. Alla olevassa taulukossa kuvataan mitä kyseiset arvot tarkoittavat varhaiskasvatuksessa.

POSITIIVISUUS	• Kannustetaan ja kunnioitetaan toisia • Lämmin vuorovaikutus • Iloitaan oppimisesta, huomataan hyvät asiat ja autetaan lapsiakin huomaamaan ne • Löydetään asioista myös hyvät puolet • Kerrotaan huoltajille lapsen onnistumisista lapsen kuullen • Annetaan tilaa kaikille tunteille. Opetetaan lasta tunnistamaan ja nimeämään eri tunteita. • Muistetaan sanoa hyvät asiat ääneen, niin lapsille kuin työkavereille. Kehu piristää aina!
VASTUULLISUUS	• Turvallinen ympäristö: fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus • Yhteiset toimintatavat, joiden mukaan koko varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii • Luontosuhteen vahvistaminen; katsotaan, ihmetellään sekä kuunnellaan luontoa ja eläimiä • Ohjataan kestävään elämäntapaan; kierrätys, sopivat ruoka-annokset, hankitaan kestävää tavaraa
YHTEISÖLLISYYS	• Vahvistetaan yhteisöllisyyttä lapsiryhmässä, yksiköissä ja koko varhaiskasvatuksen kentällä • Kuunnellaan ja hyväksytään toisen näkemykset • Kaikilla mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua • Opetetaan lapsia auttamaan toisia • Yksiköiden välinen yhteistyö • Työntekijöiden osaamisen jakaminen kaikkien ryhmien kesken • Koko varhaiskasvatuksen yhteiset tapahtumat, niin perheille kuin henkilöstöllekin • Ollaan porukalla yhteistä tavoitetta tekemässä!
KIIREETTÖMYYS	• Mahdollistetaan pitkäkestoinen leikki • Henkilöstön tilannetaju: joustetaan, kuunnellaan ja havainnoidaan • Mahdollistetaan huoltajille kiireetöntä keskusteluaikaa • Lapsiryhmässä keskitytään meneillään olevaan asiaan, vältetään tarpeettomia keskeytyksiä

	• Rutiinit ovat tärkeitä kiireen ehkäisyssä- työtä jakamalla saadaan aikaiseksi työrauhaa! • Suunnitellaan arki niin, että lapsilla on aikaa harjoitella ja oppia uusia asioita • Pysähtyminen, rauhoittuminen, läsnäolo • Lapselle sopivien tavoitteiden asettaminen-> liian suuret tavoitteet luovat kiirettä

Oppimiskäsitys

Kuhmon varhaiskasvatuksessa lapsi oppii kannustavassa ympäristössä leikkien, liikkuen, tutkien sekä yhdessä muiden kanssa ja itse tekemällä. Kuhmon varhaiskasvatuksessa positiivinen pedagogiikka on oppimisen perusta ja toimintatapa. Tavoitteena on hyvinvoivat lapset ja hyvinvoivat aikuiset. Huomaamme arjessa hyvän ja toistemme vahvuudet. Vahvuusperustainen ajattelutapa vahvistaa lapsen myönteistä käsitystä itsestä ja omista taidoista. (Vuorinen 2015.)

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, niiden arviointi ja kehittäminen

Ajattelu ja oppiminen	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Lapsen oppimista ja kasvua tuetaan aktiivisella ja monipuolisilla menetelmillä. - Ohjataan ja rohkaistaan lasta omaan ajatteluun - Sallitaan erehtyminen ja kannustetaan sinnikkyyteen sekä yrittämään uudelleen. - Onnistumisen hetkien mahdollistaminen	- Oppimista toteutetaan fyysisesti aktiivisella toiminnalla, jonka keskiössä on leikki. - Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle, oppimisen ilolle sekä tarvittaessa myös rohkaistaan lasta kyseenalaistamaan - Pedagoginen dokumentointi onnistumisen ja oppimisen hetkistä
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Vuorovaikutus- ja kuuntelutaitojen vahvistaminen - Erilaisten näkemysten ymmärtäminen - Muiden kulttuurien tuntemus ja niiden kunnioittaminen - Tietoisuuden vahvistaminen omasta yhteisöstä ja kulttuuriperimästä	- Henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina - Tutustutaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin - Harjoitellaan ristiriitatilanteiden selvittämistä ja toisen asemaan asettumista
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Itsenäisen toiminnan vahvistaminen asteittain - Turva- ja kehotunnetaitojen harjoittelu - Omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta	- Rohkaistaan lapsia pyytämään apua ja annetaan sitä tarvittaessa - Kannustetaan itsenäiseen toimintaan päivittäistoiminnoissa - Ohjataan lapsia kunnioittamaan toisen kehoa ja yksityisyyttä - Sanoitetaan tunteita, ja autetaan lasta tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä - Ohjataan lapsia kunnioittamaan omaa ja toisen kehoa
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologia	

Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Erilaisiin viestintämahdollisuuksiin tutustuminen; sanat, eleet ja ilmeet, kuvalliset ja kirjalliset viestit sekä tieto- ja viestintäteknologisilla laitteilla tapahtuva viestintä - Tieto- ja viestintäteknologisiin laitteisiin ja niiden turvalliseen käyttöön tutustuminen - Monilukutaidon vahvistaminen	- Erilaisiin kuva- ja tekstimaailmoihin tutustuminen - Innostetaan lapsia tutkimaan, tuottamaan ja käyttämään erilaisia viestejä - Tutustutaan erilaisiin tvt- välineisiin, sovelluksiin ja oppimispeleihin sekä hyödynnetään niitä oppimisen eri alueilla - Ohjataan lapsia tvt- laitteiden turvalliseen ja monipuoliseen käyttöön
Osallistuminen ja vaikuttaminen	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Vahvistetaan lapsen osallisuutta vaikuttaa oman elämän asioihin	- Jokaista lasta kuullaan ja jokainen lapsi saa osallistua sekä vaikuttaa toimintaan omalla tavallaan - Ohjataan lapsia aktiiviseen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin - Harjoitellaan yhdessä erilaisia toimintatapoja sekä pohditaan ohjeiden ja sääntöjen merkitystä - Tuetaan lasten omien päätösten tekemistä ja kannustetaan lapsia oma- aloitteisuuteen

3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiselle ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inkluusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen[83]. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inkluusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inkluusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestävälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki

[83] HE 148/2021 s. 30–31

ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.[84]

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

[84] Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäseninä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta[85] ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä[86]. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöönsä. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista,

[85] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta
[86] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä[87]. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.
Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[88]. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua

[87] Varhaiskasvatuslaki 10 §
[88] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä[89].

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa[90]. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi[91].

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen.

[89] Varhaiskasvatuslaki 7 §
[90] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta
[91] Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet[92]. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä[93].

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.[94]

[92] Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §
[93] Varhaiskasvatuslaki 7 §
[94] Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Kuhmon Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Kuhmon kaupungin varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi suunnittelukaudelle 2022–2025 laadittu toimintasuunnitelma, jossa arvoina toimivat positiivisuus, yhteisöllisyys, kiireettömyys ja vastuullisuus. Toimintasuunnitelman visiona meitä ohjaa ajatus; *Vahvaksi varhaiskasvatuksessa*.
Kuhmon kaupungin strategiassa varhaiskasvatus on kuvattu kannustavana varhaiskasvatuksena, jonka mukaisesti varhaiskasvatuksessa toteutetaan seuraavia kokonaisuuksia.
Positiivinen pedagogiikka:
Kuhmon varhaiskasvatuksessa käytetään positiivisen pedagogiikan keinoja. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistavoitteena on positiivisen pedagogiikan mukaisen ajattelutavan syventäminen ja toteuttaminen varhaiskasvatuksen arjessa.
Leikkiä ymmärtävä toimintakulttuuri:
Kuhmon varhaiskasvatuksessa korostuu leikin merkityksellisyys kaikessa arjen toiminnassa. Leikin tulee kuulu ja näkyä ilona, äänenä ja toimintana. Leikkitilanteissa korostuu lapsen ja henkilöstön yhteinen tekeminen. Leikki opettaa vuorovaikutustaitoja ja leikin avulla luodaan vertaissuhteita. Leikki on keskeinen työtapa, joka aktivoi ja motivoi lasta oppimaan uutta.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on perheiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyötä, jossa toimitaan tietoisesti lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Yhteistyö huoltajien kanssa on vuorovaikutuksellista, jossa yhdistyy molempien tahojen tiedot ja kokemukset huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet. Yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii aktiivisesti ja aloitteellisesti, tavoitteena luoda luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri sekä hyvä hoitosuhde. Jokainen kohtaaminen on tärkeä varhaiskasvatuksen toiminnassa.

Tulo- ja lähtötilanteet
• Kohdataan jokainen lapsi lämpimän vuorovaikutuksen keinoin päivittäin • Kuunnellaan tarkalla korvalla huoltajan kuulumiset ja kirjataan tarpeelliset asiat viestivihkoon • Lähtötilanteessa kerrotaan lapsen päivän kuulumisia ja tekemisiä sopivassa määrin-> sovitaan vasukeskusteluissa huoltajien kanssa, mitkä tiedot ovat heille tärkeitä kohtaamistilanteissa • Positiivinen palaute on ensisijainen palautteen muoto • Kannustetaan lasta kertomaan päivänkuulumisia myös itse • Huomioidaan sujuvasta päivänkuulumisten tiedonsiirrosta myös vuorohoidossa • Dokumentoidaan lapsen ***Päivän tähtihetki***

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on omalta osaltaan mahdollistaa hyvä ja turvallinen lapsuus yhteistyössä perheen sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Yhteistyön tavoitteita ovat lapsen kasvatuksen yhdenmukaisuus, jatkuvuus sekä lapsen kasvun riskitekijöiden varhainen tunnistaminen ja tukeminen. Yhteistyötä tehdään moniammatillisesti mm. sosiaali- ja terveydenhuollon, esi- ja perusopetuksen sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin edistäjänä	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Opitaan arvostamaan erilaisia mielipiteitä ja ajatellaan myönteisesti sekä ratkaisukeskeisesti. - Kokeillaan rohkeasti uusia toimintatapoja - Tiedostetaan että oppiminen tapahtuu yhteisönä, jossa lapset ja aikuiset oppivat toisiltaan	- Uskalletaan haastaa ammatillisesti itsemme - Tunnistetaan ja hyödynnetään vahvuuksia - Kunnioitamme jokaista ja toimimme esimerkkeinä lapsille - Jaetaan ajatuksia ja ideoita - Sallitaan erehtyminen - Arvioidaan omaa ammatillisuutta aktiivisesti

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Syvennämme tietoisuutta leikin merkityksellisyydestä - Tuetaan lasten vuorovaikutustaitojen ja vertaissuhteiden kehittymistä - Mahdollistetaan kokemukset yhdessä tekemisestä ja leikin ilosta	- Leikki saa kuulua ja näkyä - Leikki voi jatkua seuraavana päivänä - Annetaan lasten leikkialoitteille tilaa - Annetaan tilaa leikin kokemuksille ja elämyksille - Annetaan mahdollisuus rauhalliseen leikkiin ja yksinleikkiin - Puututaan ristiriitoihin ja ratkotaan ne yhdessä

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Tiedostetaan yhdenvertaisuuden käsitettä - Syvennetään sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ja tasa-arvoisen kohtelun periaatetta.	- Toteutamme pienryhmätoimintaa kokopäiväpedagogisesti - Tuetaan vahvuusperustaisen menetelmän keinoin lasten itsetunnon ja identiteetin kehitystä - Rohkaistaan lapsia tekemään omia valintoja - Suhtaudutaan arvostavasti ja kunnioittavasti eri aloitteisiin, näkemyksiin ja mielipiteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Toimia kulttuurisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa - Tuetaan lasten oikeutta omaan kieleen, uskontoon ja katsomukseen - Edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä	- Vahvistetaan taitoa asettua toisen asemaan - Tutustutaan ryhmässä olevien lasten kieleen -Rohkaistaan lasta käyttämään kieltä monipuolisesti - Kiinnitetään huomio henkilöstön kielenkäyttöön työympäristössä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Hyvinvoiva lapsi, joka oppii turvalliset, terveelliset ja liikunnalliset elämäntavat - Tavoitellaan ja vahvistetaan kestävän kehityksen periaatteita. Yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, kulutusta ja uusiokäyttöä	- Liikutaan monipuolisesti ulkona ja sisällä. - Edistetään lapsen hyvinvointia mm. joustavilla päivän rakenteilla - Toimitaan kiireettömästi - Tunnistetaan turvallisuusriskit - Perehdytään turvallisuussuunnitelmiin - Muokataan oppimisympäristöä lapsen tuen tarpeen mukaisesti

Kiusaamisen ehkäisy:

Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisyä toteutetaan kasvatusajatteluna tasa-arvoisesta yhteiskunnasta käsin, jossa kunnioittava ja turvallinen ilmapiiri ohjaa toimintaa. Arjen laadukas pedagogiikka on osa kiusaamisen ehkäisyä ja se vaatii aikuisen läsnäoloa ja havainnointia aktiivisena toimijana.
Turvallinen ilmapiiri, laadukas pedagogiikka on osa kiusaamisen ehkäisyä. Ennaltaehkäisevä toiminta vaatii aikuisen läsnäoloa ja havainnointia.

Kiusaaminen on toistuvaa toiseen henkilöön kohdistuvaa negatiivista toimintaa. Kiusaaminen voi olla henkistä tai fyysistä, suoraa tai epäsuoraa, tahallista ja tietoista alistamista ja loukkaamista, eristämistä tai syrjimistä. Kiusaaminen on subjektiivinen kokemus, eikä sen määritteleminen ole ongelmatonta. Se mikä loukkaa yhtä ihmistä ei välttämättä loukkaa toista lainkaan. Kaikkia kiusaamiseksi koettuja tekoja ei ole tarkoitettu loukkaaviksi, vaikka niillä voi olla vakavia seurauksia.

”*Kukaan lapsi ei synny kiusaajaksi. Kiusaaminen ei johdu lapsen persoonallisuuden piirteistä eikä muista synnynnäisistä ominaisuuksista, vaan taitojen osaamattomuudesta.”*

Kiusaamisen ehkäisy	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Tiedostetaan kiusaamisen ennaltaehkäisevät menetelmät. - Tunnistaa kiusaamisilmiöt - Vaikuttaa kiusaamiseen liittyviin asenteisiin - Kunnioittava vuorovaikutussuhde lapsi-aikuinen, aikuinen-aikuinen, lapsi-lapsi suhteissa - Tunnetaitojen osaamisen kehittämistä henkilöstö koulutuksena. - Kunnioittava asenne huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä	- Positiivisen pedagogiikan menetelmät - Kasvattajan läsnäolo ja ohjaus - Pienryhmätoiminta - Kehotunnetaitojen harjoittelua - Turvataitojen harjoittelua

Osallisuus ja Inklusiivisuus	
Tavoitteet	Toiminta
- Osallisuuden ja inklusiivisuuden edistäminen henkilöstön, lasten ja huoltajien näkökulmasta. - Osallisuuden ja inklusiivisuuden kehittäminen ja arviointi pedagogisissa palavereissa kaikilla tasoilla	- Lapsella on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun arviointiin ja kehittämiseen - Säännölliset palaverit - Lasten kanssa sovitaan toiminnan alussa yhteiset säännöt ja sopimukset, joita arvioidaan toiminnan kuluessa. - Kannustetaan lapsia osallistumaan yhteiseen toimintaan, kunnioittaen lapsen omaa valintaa - Huoltajilla on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. - Pedatiimit ja tiimipalaverit mahdollistavat osallisuutta ja inklusiivisuutta kehittävien toimintatapojen jatkuvaan arviointiin. - ***Reflektointityökalu varhaiskasvatuksen inklusiivisuuden arviointiin-*** käyttö (OPH)

4 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

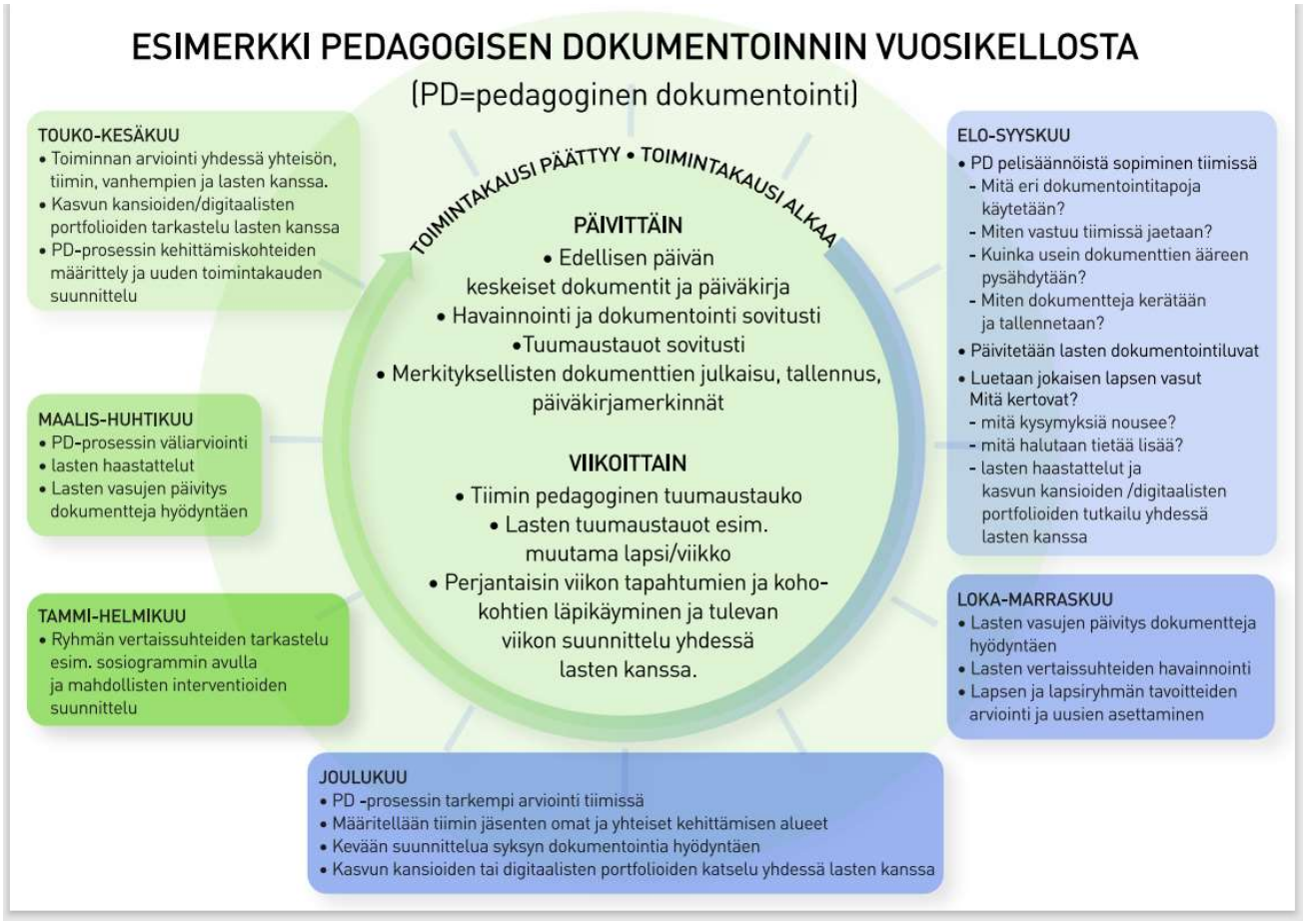

Pedagogisen dokumentoinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa noudatetaan seuraavan taulukon periaatteita:

Kysy	Pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista, täytyy dokumentointi kohdistaa tiettyihin, tarkoituksenmukaisilta tuntuviin kysymyksiin. kaikkea ei voi, eikä ehdi eikä kannata dokumentoida. Mikä on tärkeintä!
Kerää	Kun sen hetkiset tärkeimmät kysymykset on valittu, aletaan keräämään dokumentoimalla johtolankoja, joiden avulla saamme vastauksia kysymyksiimme. Kun dokumentteja kerätään, hakeudutaan tilanteisiin ja valitaan dokumentointimenetelmä, joiden avulla mahdollisia vastauksia voi saada.
Reflektoi	Dokumentit tallettavat ja heijastelevat joitakin osia tapahtumista, näkemyksistä, kokemuksista ja tunteista. Ne eivät kuitenkaan sellaisenaan ole totta, vaan avaavat väyliä omien ja yhteisten tulkintojen luomiseen ja kertomiseen. Mitä vastauksia kysymyksiin saimme? Mitä näkökulmia löydettiin? Miten suhtaudumme niihin?
Kehitä	Pedagoginen dokumentointi on hyödyllinen prosessi vain silloin, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Miten kehitämme toimintaamme? Mitä sisältöjä, menetelmiä ja tavoitteita valitaan seuraavaksi, Mitä teemme seuraavaksi?

Erilaiset havainnointi- ja dokumentointitavat Kuhmon varhaiskasvatuksessa

DOKUMENTOINNIN TAVAT	TOIMINTA	ARVIOINTI
KASVUN KANSIOT ERI HOITOPAIKOISSA MAHDOLLISTAVAT LAPSEN KASVUN JA KEHITYKSEN SEURANNAN.	Kaikissa alle 6-vuotiaiden ryhmissä on Kasvun kansiot käytössä, myös lapsen käytössä Sovimme esim. Valokuvien käytöstä kasvunkansiossa.	Arvioimme tiimeissä, miten kasvunkansio palvelee lapsen tarpeita
VALOKUVAT VIDEOKUVAUS	Toiminnan kuvaaminen; valokuvat ja videot. Valokuvista ja videoista keskustelua lasten kanssa. Menneiden muistelua. Medialupa	Lasten kanssa keskustelua mitä kuvassa tapahtuu ja mitä tehty ja opittu. Tarkastellaan, miten dokumentointia on hyödynnetty tavoitteiden mukaisen toiminnan järjestämisessä.
L**ASTEN VASUISTA NOUSSEET TAVOITTEET KIRJATAAN**	Tiimityöskentely/kirjaaminen ryhmävasuun.	Vasujen tavoitteiden mukaisen toiminnan arviointi tiimissä.
LASTEN TOIVEIDEN JA MIELIPITEIDEN HUOMIOIMINEN	Lastenpalaverit	Tiimissä arvioidaan, miten lasten toiveita ja tarpeita on huomioitu.
VARHAISKASVATUKSEN VUOSISUUNNITELMA	Kuhmon varhaiskasvatussuunnitelma-> Toimipaikan varhaiskasvatussuunnitelma-> Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma	Suunnitelmaan liittyvien toimintojen ja tavoitteiden arviointi.
DOKUMENTOINNIN TAVOITTEENA HANKKIA TIETOA LASTEN TAIDOISTA, KIINNOSTUKSEN KOHTEISTA JA VUOROVAIKUTUSSUHTEISTA.	Havainnoista ja dokumenteista nousseet mielenkiinnonkohteet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Huomaa hyvä- sovellus	Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma
DOKUMENTTIEN KERÄÄMINEN DIGITAALISEEN MUOTOON		Arviointi varhaiskasvatuksen johtoryhmässä
DOKUMENTOIDAAN HENKILÖSTÖN TOIMINTAA JA TOIMINTATAPOJA	Positiivinen ote kirjaamisessa. Lapsen tuen tarpeet kirjataan selkeinä toimintatapoina aikuisille. Tavoitteet aikuisille ja heidän toiminnalleen.	Arvioidaan toimintaa tiimeissä säännöllisesti-> kirjaus ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan.

VUOSIKELLO	Pedagogisen dokumentoinnin vuosikelloa käytetään ohjaavana työkaluna.	Pedagogisen dokumentoinnin käytänteiden arviointi vähintään kaksi kertaa toimintavuodessa.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten

keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Leikki Kuhmon varhaiskasvatuksessa

Leikin merkityksellisyys	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Ilon tuottaminen lapsille - Leikkien ja pelien käyttäminen oppimisessa - Varmistetaan kaikille mahdollisuus vuorovaikutukselliseen leikkiin	- Aikuinen on mukana leikissä tai lähellä tukemassa leikkiä - Leikki on hyvä opettaja erilaisissa asioissa - Aikuinen huolehtii, että lapsella on leikkikaveri, jos lapsi ei halua olla yksin - Aikuinen aistii sensitiivisesti oman roolinsa leikissä: onko leikkijä, leikin mahdollistaja, leikin rikastuttaja vai havainnoija - Aikuinen huolehtii, että leikkikaverit vaihtuvat myös välillä - Ikätasoiset leikkivälineet
Henkilöstön roolit	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Henkilöstö ymmärtää leikin merkityksellisyyden - Henkilöstö ymmärtää ulkoleikkien merkityksellisyyden - Henkilöstön herkkyys tunnistaa	- Henkilöstö varmistaa riittävän leikkiajan ja mahdollisuuden pitkäkestoiseen leikkiin - Aikuinen ohjaamassa hyvät ulkoleikit ja –pelit - Leikkivälineiden tarjoaminen –aikuinen antaa apua leikin valintaan, tarvittaessa kuvien käyttö ja leikin alkuun saattaminen

lapsen leikin tarpeita	
Leikin dokumentointi ja havainnointi	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Valokuvat ja videot - Leikin monipuolinen havainnointi - Lasten osallistaminen dokumentointiin	- Lapsi tai henkilöstö valokuvaa tai videoi leikkejä - Henkilöstö havainnoi leikkiä ja dokumentoi havainnot
Leikki maailmojen ja leikin kulttuurillinen kehittyminen	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Henkilöstöllä on käsitys tämän päivän leikeistä ja lasten kiinnostuksen kohteista - Leikkiperinteiden välittäminen	- Henkilöstö tutustuu lasten ohjelmiin ja kuuntelee lasten puheita leikeissä sekä havainnoi leikkiä - Toiminnassa leikitään perinneleikkejä

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden[95] mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

[95] Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisen kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen

ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Vuorovaikutustaidot	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
- Lapsi osaa ilmaista omat tarpeensa - Lapsi tulee ymmärretyksi.	- Kuunnellaan ja havainnoidaan lasta. Keskustelut leikeissä ja arkipäivän tilanteissa - Kuvien ja tukiviittomien käyttö - Aloitteisiin vastaaminen, myös sanattomiin - Huomioidaan ilmeet ja eleet
Kielen ymmärtämisen taidot	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
- Sanavaraston lisääntyminen - Monilukutaidon vahvistaminen	- Arkitilanteissa (mm. pukeminen, ruokailu) asioiden ja tilanteiden sanoittaminen ja nimeäminen. Käytetään kuvitettua päiväjärjestystä, kuvaohjausta ja tukiviittomia. - Lukeminen, laulaminen, riimittely, leikki, sadutus.
Puheen tuottamisen taidot	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
- Lapsi oppii kommunikoimaan eri tilanteissa - Puhumaan oppimisen tukeminen	- Rohkaistaan keskustelemaan arkitilanteissa, leikeissä ja yhteisissä hetkissä. - Laulut, saduttaminen. - Aikuinen kyselee ja keskustelee lapsen kanssa - Rohkaistaan lapsia kysymään - Sanoitetaan ja nimetään arjentilanteita
Kielen käyttötaidot	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
- Tilannetietoisen kielen käytön vahvistuminen	- Harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua arjen kaikissa tilanteissa - Sadut, näytelmät ja teatteriesitykset toimivat eläytymisen ja ilmaisutaitojen mahdollistajana - Selkeiden eleiden ja ilmeiden käyttö
Kielellinen muisti ja sanavarasto	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
- Muistin harjaannuttaminen sekä sanavaraston lisääminen ja rikastuttaminen	- Pelit (esim. Alias), lorut, laulut, riimit, arvoitukset, keskustelut, lukeminen, saduttaminen, näytelmät, elokuvat
Kielitietoisuus	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:

- Sanojen rakenteen huomioiminen	- Oman nimen kirjainten tunnistaminen ja kirjoittaminen - Kirjaimia ja tekstiä esille päiväkodin tiloihin - Kirjainten ja tekstin huomioiminen ympäristöstä. - Sanojen (esim. oman nimen/viikonpäivien) tavuttaminen taputtamalla, alku- ja loppuäänteiden ja –tavujen huomioiminen.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän

itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **kehölliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja kehölliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Sisältöjen suunnittelussa hyödynnetään Kuhmon kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelmaa	
Musiikillinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Annetaan lapselle monipuolisia musiikillisia kokemuksia. - Tuetaan lapsen suhdetta musiikkiin ja musiikilliseen ilmaisuun.	- Lauletaan, lorutellaan, kuunnellaan musiikkia, tutustutaan soittimiin, musiikkiliikunta ja kehoilmaisua tanssien. - Kesällä kamarimusiikin aikaan lasten omat musiikkifestivaalit päiväkodilla/kamarimusiikki teema - MOMO- konsertti
Kuvallinen Ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Tuetaan ja edistetään lasten luovuutta - Rohkaistaan lasten ilmaisua - Rikastetaan lasten mielikuvia - Mahdollistetaan monipuolisia kokemuksia ja kehitetään lasten suhdetta kuvataiteeseen.	- Mahdollistetaan lasten ikätason ja mielenkiinnon mukaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja - Harjoitellaan kuvallista ajattelua -Tutustutaan taiteeseen, analysoidaan ja tutkitaan erilaista taidetta. - Askartelua juhlapyhiin ja vuodenaikoihin liittyen. Askarteluissa hyödynnetään luonnonmateriaaleja - Harjoitellaan paperin leikkausta, repimistä ja rypistelyä.
Sanallinen ja kehollinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Tarjotaan lapsille mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen, kehölliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään.	- Lasten kirjallisuus - Sanataide - Tanssi - Teatteri - Kirjasto käynnit - Satutuokiot

Käsityöllinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
-Tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla ja opetella erilaisien materiaalien käyttöä - Tarjotaan onnistumisen kokemuksia - Rohkaistaan lasta ilmaisemaan ajatuksiaan ja mielipiteitä	- Muovailu, nikkarointi, ompelu, askartelu, rakentelua - Saksien, langan ja neulan käyttö - Huovutus - Värien tunnistaminen ja sekoittaminen - Oikea kynäote ja pensselin käyttö.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden** ja **tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja **tulevaisuutta** pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Eettinen ajattelu	
Toiminnan tavoitteet	Toiminta
- Hyvinvointi yksilönä ja ryhmän jäsenenä - Opetetaan toiminaan vastuullisena kuluttajana - Ymmärrys luonnon merkityksestä	- Jokainen tulee nähdyksi ja kuuluksi omana itsenään - Miten kierrätän ja miksi? Tietoa aiheesta arjen sopivissa hetkissä - Retket metsään ja lähiympäristöön
Katsomuskasvatus	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
- Lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien vahvistaminen	- Srk- vuosikello - Kalenterivuoden juhlat - Ryhmässä olevien eri kulttuurien ja katsomuksien huomioiminen
Lähiyhteisö	
Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
- Ylläpidetään kuhmolaisuuden luonnetta	- Perehdytään Kuhmon luonnon monimuotoisuuteen - Tutustutaan kuhmolaiseen ruokaperinteeseen ja paikalliseen murteeseen - Vieraillaan kulttuurikohteissa kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti
Mediakasvatus	
Toiminnan tavoitteet:	**Toiminta:**
- Kuhmon kaupungin TVT –suunnitelma - Tuetaan ja vahvistetaan lasten media- ja lähdekriittisyyttä	- Digitoukkatuokioista opitut toimintatavat - Laitteiden käyttötaidon lisääminen

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan.

Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoitteleminen vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävän elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä

kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Matemaattisen ajattelun taidot	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Lapsen innostus matematiikkaan lisääntyy - Matematiikan oppiminen toiminnallisesti ja leikkien kautta - Lasten innostaminen ratkomaan itse ongelmia, löytämään vastauksia	- Arkimatematiikka (esim. ympäristön lukumäärien havainnointi) - Lukukäsite - Luokittelu - Vertailu - Mittaaminen - Aikakäsite (esim. aamupiirillä kalenteri) - Kuvien käyttö apuna päivän kulun havainnollistamiseen - Vuodenajat ja vuorokausi ikätasoisesti (yö-päivä) - Nalle -matikka 5vuotiaille
Ympäristökasvatus	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Lapsen luontosuhteen tukeminen - Oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta - Luonnon kunnioittaminen - Liikennekasvatus	- Retket lähiympäristöön - Leikkiminen metsässä - Luonnossa rauhoittuminen (luonnon äänien kuuntelu, havainnointi kaikin aistein) - Kierrätys, lajittelu, korjaaminen pois heittämisen sijaan - Ruokailuun liittyvä vastuullisuus ja kunnioitus - Vuodenaikojen vaihtelu ja niiden seuraaminen - Luontomateriaalien hyödyntäminen - Kasvun ihmeen seuraaminen - Luonnonantimet: marjat, sienet, leivonta metsän antimista - Roskaton retkeily - Jokamiehenoikeudet
Teknologiakasvatus	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Tutustuminen arjen teknologiaan - Kuhmon kaupungin TVT-suunnitelma	- Tieto- ja viestintäteknologian perustaitoja; - Laitteiden ja ohjelmistojen käytön toimintaperiaatteet - Digilaitteiden hyödyntäminen havainnoinnissa ja dokumentoinnissa

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Liikkumisen taidot	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Liikunnan ilon kokeminen - Eri liikuntamuotoihin tutustuminen - Lapsen liikuntataitojen havainnointi - Lapsi löytää mielekkäitä tapoja liikkua - Lapsen innostus liikkumiseen	- Pihaleikit - Luontoliikunta, retkeily - Motoriset perustaidot - Palloilu - Uinti - Luistelu - Hankiretket - Hiihto - Lumikenkäily - Nassikkapaini - Musiikkiliikunta - Satuliikunta - Satuhieronta - Liikuntataitojen havainnointi: Inno- norsu Motoriikan_haasteet_netti.pdf (innostunliikkumaan.fi) - Tarjotaan monipuolista ohjattua liikuntaa ja mahdollisuuksia omaehtoiseen liikkumiseen - Aikuisen oma esimerkki
Ruokakasvatus	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Omatoimisuuteen kannustaminen - Luodaan ruokailuun myönteinen ilmapiiri ja kannustetaan lasta maistelemaan ja syömään monipuolisesti - Huomioidaan lapsen osallisuus ja autetaan lasta tunnistamaan ruokailuun liittyviä tuntemuksia; nälkä, kylläisyys - Ruokatietoutta lapsille - Hyvän mielen ja ilmapiirin välittäminen lapsille suhteessa ruokaan/ruokailuun - Hyvät ruokailutavat	- Jutellaan ravintoon liittyviä asioita - Nimetään ruokia/ruoka-aineita - Kannustetaan maistamaan eri ruokia, kunnioittaen lapsen omaa valintaa - Turvallinen, kiireetön ja kannustava ilmapiiri ruokailussa - Leipominen - Aikuisen oma esimerkki - Ruokailutilanteisiin ei kuulu maistamaan/syömään pakottaminen tai rangaistus - Tehdään yhteistyötä kodin kanssa lasten ruokakasvatuksessa
Terveys ja turvallisuus	
Tavoitteet toiminnalle	Toiminta
- Omatoimisuuteen kannustaminen - Terveysturvallisiin elämäntapoihin ohjaaminen - Myönteinen suhtautuminen omaan kehoon - Turvallinen liikennekäyttäytyminen - Lapsella on oikeus riittävään lepoon varhaiskasvatuspäivän aikana - Kasvattaja huolehtii lepohetken turvallisesta tunnelmasta	- Käsienpesun opettelua - Tossut/jarrusukat ja turvaliivit käytössä - Liikenteessä liikkuminen - Pimeän ajan liikenne - Hampaiden hoito - Säänmukainen pukeutuminen - Unen ja levon merkitys - Kehotunnekasvatus - Päivälepo voi olla hiljentymistä, rentoutumista tai nukkumista - Lepohetkeen liitetään mm. lukemista, musiikkia, satuhierontaa

Kuhmon varhaiskasvatuksessa hyödynnetään Neuvokas perhe- materiaalia kasvatus- ja opetustyön tukena. Linkki Neuvokasperhe.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.[96] Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[97]. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen

[96] Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)
[97] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielien ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös

äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus
*Kielirikasteinen varhaiskasvatus*Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä
Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toiminnan periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

Arvoperustan lisäksi lapsen kehitysvaihe ja mielenkiinnon kohteet luovat pohjan toiminnan suunnittelulle. Ryhmävasut tehdään ryhmäkohtaisesti kaikissa yksiköissä pedagogista havainnointia hyödyntäen. Perhepäivähoidossa toimintaa suunnitellaan yhdessä perhepäivähoidon esihenkilön kanssa.
Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen perustuu lapsikohtaiseen havainnointiin, jossa huomioidaan yksilölliset tarpeet ja huolehditaan, että varhaiskasvatuksesta tulee luonteva jatkumo esiopetukseen. Lapsi osallistuu toiminnan suunnitteluun ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon lapsen kulttuuritausta ja lapsen kiinnostuksen kohteet. Pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista arvioivat säännöllisesti sekä lapset, huoltajat että henkilöstö asiakaskyselyjen ja henkilöstökyselyjen avulla.

Varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuritietoisuus

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevat lapset ja perheet. Jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan hänen yksilölliset tarpeensa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteissa huomioidaan hänen oman äidinkielensä ja kulttuurin tukeminen sekä suomen kielen oppimisen ja suomalaiseen kulttuuriperintöön tutustuminen. Kasvattajien ja huoltajien yhteistyö on tärkeää ja vuorovaikutuksen tukena käytetään tarvittaessa tulkkia. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta.

5 Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty[98]. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä[99] on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää[100].

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu[101].

[98] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[99] Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
[100] Varhaiskasvatuslaki 15 d §
[101] Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta[102]. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.
Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän[103]-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä[104].

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan.
Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla[105]. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta[106]. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa[107]. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa[108]. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.
Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia[109], joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea[110]. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu

[102] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[103] Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
[104] Varhaiskasvatuslaki 15 b §
[105] Varhaiskasvatuslaki 31 §
[106] Varhaiskasvatuslaki 15 c §
[107] Varhaiskasvatuslaki 15 d §
[108] Varhaiskasvatuslaki 15 c §
[109] Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §
[110] Varhaiskasvatuslaki 15 a §

yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.[111]

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.[112] Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.[113]

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä[114].

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta[115]. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa[116].

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso[117] ja tuen muodot[118] tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

[111] Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti
[112] Varhaiskasvatuslaki 40–41 §
[113] Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88
[114] Varhaiskasvatuslaki 40–42 §
[115] Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti
[116] Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki
[117] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[118] Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan[119]. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa[120].

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös[121].

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona[122]. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[123].

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen.

[119] Varhaiskasvatuslaki 15 c §
[120] Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §
[121] Varhaiskasvatuslaki 15 c §
[122] HE 148/2021 vp, s. 32
[123] Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[124].

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti[125]. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan[126]. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.
Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen

[124] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[125] Varhaiskasvatuslaki 15 b §
[126] Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla[127]. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista[128].

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[129]. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa[130]. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

[127] Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §
[128] Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §
[129] Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §
[130] Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.[131]

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista[132]. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot
- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot
- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot
- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut
- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi
- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta[133].

[131] HE 148/2021 vp, s. 34
[132] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[133] HE 148/2021 vp, s. 35

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin[134]. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa[135]. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle[136]. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla[137]. Päätös on aina perusteltava[138]. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu[139].

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista[140].

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut[141].

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta[142]. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.[143]

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

---

[134] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[135] Hallintolaki 34 §
[136] HE 148/2021 vp, s. 35
[137] Varhaiskasvatuslaki 62 §
[138] Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §
[139] HE 148/2021 vp, s. 36
[140] HE 148/2021 vp, s. 34
[141] Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §
[142] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[143] HE 148/2021 vp, s. 30

5.7 Lapsen tuki Kuhmon varhaiskasvatuksessa

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa. Tuki tulee tarjota oikea-aikaisesti, heti tuen tarpeen ilmettyä, yksilöllisesti ja lapsen tarpeiden mukaisesti. Näin ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä. Tuen järjestämisen lähtökohtana on lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tulee olla valmiudet tunnistaa lapsen terveyttä ja hyvinvointia uhkaavat tekijät ja tarvittaessa puuttua niihin ennaltaehkäisevin keinoin. Tunnistamisen keinoja ovat muun muassa lapsen ja leikin havainnointi. Ennaltaehkäiseviä keinoja ovat esimerkiksi keskustelut huoltajien kanssa.

Lapsen kehityksen havainnointi, seuranta ja arviointi sekä yhdessä huoltajien kanssa pidettävät keskustelut todentavat lapsen kehityksen kulkua. Arjen tukitoimet annetaan omassa varhaiskasvatusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin.

Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on kuvattu lasten, nuorten ja lapsiperheiden tukeminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Suunnitelmassa on kuvattu myös ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen palvelukokonaisuus.

Lapsen tuen tarpeen havaitseminen, tuen suunnittelu, toteutus ja arviointi

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteutumisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja (VO)/perhepäivähoidon esihenkilö ottaa yhteyttä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan (VEO), huoltajaa ja päiväkodin johtajaa asiasta informoiden. VEO havainnoi ja arvioi lapsen tuen tarvetta sekä mahdollisia jatkotoimenpiteitä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet käynnistetään välittömästi lapsen varhaiskasvatusryhmässä. Tuki suunnitellaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajan ja tarvittaessa monialaisen verkoston kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista erityisistä apuvälineistä. Lapsikohtaisen ja ryhmäkohtaisen avustajan tarve arvioidaan yhteistyössä toimipaikan johtajan, ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan sekä VEO:n kanssa. Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla.

Tuen tarvetta arvioidaan vähintään kerran toimikaudessa yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Tuen tarpeen arviointiin tulee järjestäjän pyynnöstä osallistua sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää. VEO on tarvittaessa ohjaamassa lasta ja perhettä tuen, tutkimuksen ja kuntoutuksen piiriin.

Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Lasta koskevan huolen herätessä asiasta ollaan yhteydessä huoltajaan. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Parhaiten lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapset osallistuvat yhteistyöhön kehityskauteensa sopivalla tavalla. Varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi lasta, tuen toteuttamisessa hyödynnetään lapsen mielenkiinnon kohteita ja hänen mielipiteitään

kuunnellaan. Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeisessä osassa opetuksen ja kasvatuksen järjestämisessä, jotta jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Sitä toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyö tuen aikana rakentuu monialaisen verkoston kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO), sekä tarvittaessa perhekeskustiimin (neuvola, lapsiperheiden sosiaalipalvelut, terapeutit, psykologi) että erikoissairaanhoidon toimijoiden kanssa (Taulukko 7. osat 1/2 ja 2/2.).

Yhtenä yhteistyön työkaluna on kutsua perheen ympärille tarvittavista toimijoista koostuva *Varhaisen tuen tiimi*, jossa lapsen ja perheen asioita voidaan luontevasti keskustella ja suunnitella mahdollisia jatkotoimenpiteitä tai tukitoimia perheen läsnäollessa. Tapaamisessa tarvittavat asiantuntijat voivat olla esim. konsultoivassa roolissa tai sitten suunnitella mahdollisia tukitoimia yhdessä perheen kanssa. Vastuu huoltajien tukemisesta ja yhteistyöstä haasteellisissa asioissa on varhaiskasvatuksen henkilöstöllä. Toimintavuoden alussa toimipaikan johtaja tai VEO kertovat vanhempainilloissa tuen tasoista ja niiden keskeisistä periaatteista.

YHTEISTYÖTAHO	VASTUUT JA TYÖNJAKO	TUEN VAIKUTUSTEN SEURANTA JA ARVIOINTI
HUOLTAJAT	• ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta •varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuminen •mahdollistaa lapsen osallistumisen tutkimuksiin, arviointeihin ja kuntoutuksen toteutumiseen	•varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin osallistuminen • lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen
VO/PERHEPÄIVÄHOIDON OHJAUKSESTA VASTAAVA PÄIVÄKODIN JOHTAJA	• pedagoginen vastuu tuen suunnittelusta ja toteutuksesta • kutsuu koolle yhteistyötahot • vastaa asiakirjojen kirjaamisesta • yhteydenpito yhteistyötahoihin • vastuu yhteistyöstä	• pedagoginen vastuu toteutuksesta, seurannasta ja arvioinnista • vastaa arvioinnin kirjaamisesta
TIIMI/ PERHEPÄIVÄHOITAJA	• osallistuu tuen tarpeen havainnointiin ja toteuttamiseen koulutuksensa, työnkuviensa, erityisosaamisiensa ja vastuidensa mukaisesti	• tuen tarpeen havainnointi ja kirjaaminen
VEO	**kiertävä/laaja-alainen VEO:** • ohjaa ja konsultoi henkilöstöä • antaa osa-aikaista erityisopetusta • ohjaa erityispedagogisten menetelmien käyttöä • informoi tutkimus- ja kuntoutusmahdollisuuksista	**kiertävä, laaja-alainen VEO:** • havainnoi ja arvioi lapsen kasvun ja kehityksen tavoitteiden toteutumista • osallistuu erikoissairaanhoidon palautepalavereihin ja kuntoutuksen suunnittelun palavereihin huoltajien suostumuksella • pedagoginen vastuu seurannasta ja arvioinnista • tukee VO:aa asiakirjojen kirjaamisessa
TOIMIPAIKAN JOHTAJA/ PERHEPÄIVÄHOIDON OHJAUKSESTA VASTAAVA PÄIVÄKODIN JOHTAJA	• vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta • vastaa henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla • huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa	• huolehtii, että henkilöstö arvioi lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa vähintään kerran vuodessa • osallistuu tarvittaessa tuen palavereihin

Taulukko 7. (osa 1/2) Yhteistyötahojen vastuut ja työnjako sekä tuen vaikutusten seuranta ja arviointi.

YHTEISTYÖTAHO	VASTUUT JA TYÖNJAKO	TUEN VAIKUTUSTEN SEURANTA JA ARVIOINTI
NEUVOLA	• terveydenhoitajan/ neuvolalääkärin vuositarkastukset • tiedonsiirtolomake varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä • tarvittaessa tukipalavereissa mukana	• Lene-arviointi ikäkausittain • Osallistuu tarvittaessa tukipalavereihin • lähetteet jatkotutkimuksiin
TERAPEUTIT	• arvioivat ja kuntouttavat lasta • osallistuvat tukipalavereihin • konsultoivat lapsen huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilökuntaa	• arvioivat tuen tasoa ja kuntoutuksen tarvetta • tekevät suosituksia/lähetteitä jatkotutkimuksiin
PERHENEUVOLA	•osallistuvat tukipalaveriin tarvittaessa •arvioivat ja kuntouttavat lasta •pyytävät havaintoja varhaiskasvatuksesta tutkimusten tueksi • havainnointikäynnit varhaiskasvatuksessa • konsultoivat lapsen huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilökuntaa	• arvioivat tuen tarvetta • tekevät suosituksia jatkotutkimuksiin • antavat tutkimuspalautetta varhaiskasvatukseen vanhempien luvalla
ERIKOISSAIRAANHOITO **Kehitysvammapoliklinikka** **Keskussairaalat**	• arvioivat ja toteuttavat tarvittavaa tukea • osallistuvat tukipalavereihin • konsultoivat lapsen huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilökuntaa • diagnosointi • laativat kuntoutus- ja palvelusuunnitelmia	• arvioivat tuen tarvetta • tekevät suosituksia jatkotutkimuksiin
LASTENSUOJELU	• kutsuvat koolle ensimmäisen yhteistyöpalaverin lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen lastensuojelun tukitoimena • osallistuvat tukipalavereihin • arvioivat ja toteuttavat tarvittavaa tukea • konsultoivat lapsen huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilökuntaa	• ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta • lastensuojeluilmoitus • arvioivat tuen tarvetta

Taulukko 7. (osa 2/2) Yhteistyötahojen vastuut ja työnjako sekä tuen vaikutusten seuranta ja arviointi.

Tuen toteuttaminen Kuhmon varhaiskasvatuksessa

Riittävän varhaisella tuella pyritään ehkäisemään tuen tarpeen kasautumista, sekä vahvistamaan lapsen oppimisvalmiuksia. Kuhmossa lapsen tuki muodostuu kolmitasoisesti ja se rakentuu lapsen arjen sisälle pedagogisina, rakenteellisina ja hoidollisina käytänteinä.
Tuki pohjautuu laadukkaaseen peruspedagogiikkaan, jonka toteutumista seurataan hyödyntäen “laadukkaan varhaiskasvatuksen tsekkauslistaa”. Opettaja vastaa yhdessä tiimin kanssa tsekkauslistan täyttämisestä. Tsekkauslistan avulla todennetaan laadukkaan pedagogiikan toteutuminen ryhmässä. Laadukas peruspedagogiikka tukee jokaisen lapsen kehitystä ja oppimista ja antaa perustan tuen suunnittelulle.
Lapselle annettava tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, sisältäen alla kuvatut lapsikohtaiset tuen järjestämisen käytännöt.

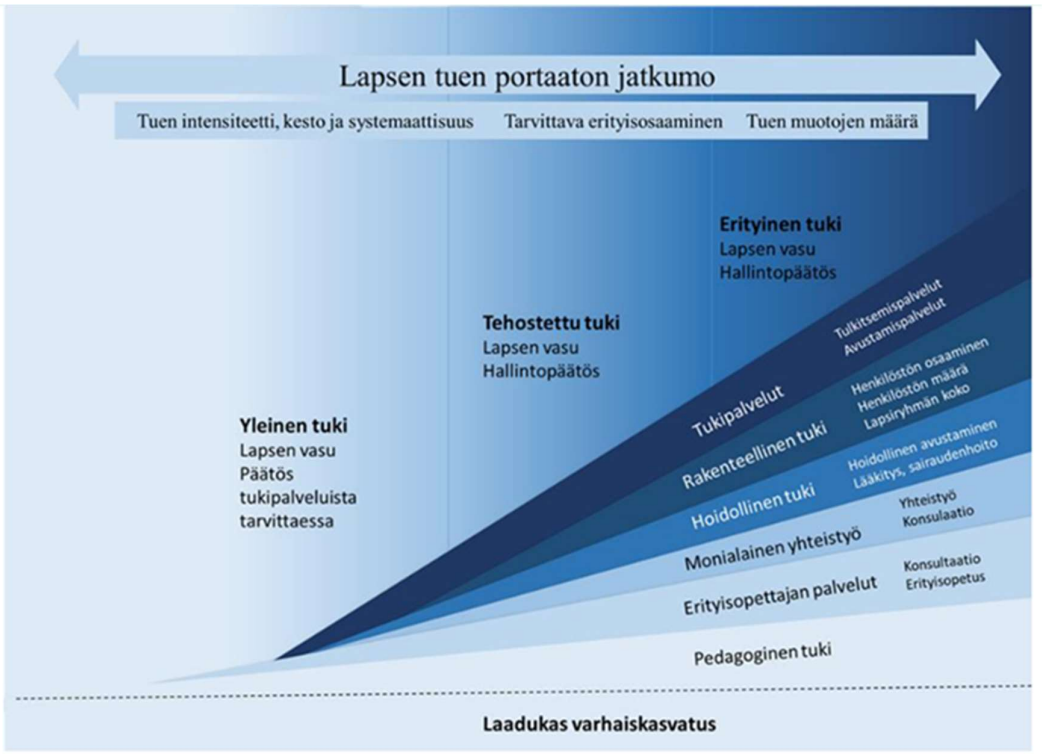

Taulukko 8. Heiskanen, Pyökkimies & Syrjämäki (2022). Lapsen tuen prosessi ja pedagoginen jatkumo. Teoksessa Heiskanen & Syrjämäki (2022). Pienet tuetut askeleet. Uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yleinen tuki

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Jos lapsen kehityksessä, oppimisessa ja/tai hyvinvoinnissa ilmenee lisääntynyttä tuen tarvetta, aloitetaan yleinen tuki. Lapselle annettava yleinen tuki on lyhytkestoista ja/tai yksittäisiä tukitoimia arjessa.

Varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoidon ohjauksesta vastaava päiväkodinjohtaja kirjaa lapselle suunnitellut pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot sekä tuen edellyttämän yhteistyön ja palvelut lapsen varhaiskasvatussuunnitelma -lomakkeeseen. Yleisen tuen toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja tarvittaessa hän voi konsultoida varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Tuki toteutetaan lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Tarvittaessa yleisen tuen suunnitteluun ja arviointiin voi pyytää muita yhteistyötahoja mukaan.

Tuen vaikuttavuutta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmaan kirjataan, mikäli yleisen tuen tarve on päättynyt.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi yhteistyössä huoltajien ja mahdollisten yhteistyötahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen tasoa. Mikäli todetaan, että yleisen tuen tukitoimet eivät riitä, aloitetaan tehostettu tuki. Tehostettu tuki voidaan aloittaa ilman, että lapsi on saanut aikaisemmin yleistä tukea. Tehostetussa tuessa lapsi tarvitsee enemmän ja tiiviimpää tukea tai useita tuen muotoja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen. Tehostetun tuen aloittaminen arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä tarvittaessa monialaisen verkoston kanssa. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Tehostetusta tuesta tehdään hallintopäätös, johon kirjataan myös lapsen tarvitsemat tukipalvelut.

Varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoidosta vastaava päiväkodinjohtaja kirjaa tehostetun tuen aloittamisen sekä lapsen tarvitseman tuen ja tukitoimenpiteet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan huomioiden mahdolliset asiantuntijalausunnot. Tehostetun tuen toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja tuen toteutukseen osallistuu lapsen varhaiskasvatusryhmän koko henkilöstö sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tukea toteutetaan pääsääntöisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä.

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tehostetun tuen tarve on päättynyt ja siirrytään yleiseen tai erityiseen tukeen. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen.

Perhepäivähoidossa käytetään perhepäivähoidosta vastaavan ohjaajan ja VEO:n asiantuntijuutta tehostetun tuen vaiheessa. Mikäli arvioinneissa todetaan, että lapsi tulee tarvitsemaan kehitykseensä ja oppimiseensa erityistä tukea, pyritään lapselle tarjoamaan päiväkotipaikka.

Erityinen tuki

Erityistä tukea voidaan antaa lapsen vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymästä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Lapsi tarvitsee yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun tulee perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen. Erityisen tuen tarve arvioidaan ja tuki suunnitellaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan (VO), huoltajien, VEO:n ja tarvittaessa monialaisen verkoston kanssa. Erityistä tukea annetaan lapselle omassa varhaiskasvatusryhmässä. Erityisestä tuesta tehdään hallintopäätös, johon kirjataan myös lapsen tarvitsemat tukipalvelut.

Varhaiskasvatuksen opettaja /VEO kirjaa erityisen tuen aloittamisen sekä lapsen tarvitseman tuen ja tukitoimenpiteet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Erityisen tuen toteutuksesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Erityistä tukea toteutetaan yhdessä ryhmän henkilöstön ja monialaisten toimijoiden kanssa.

Erityisen tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan aina vähintään kerran toimintakaudessa tai tuen tarpeen muuttuessa. Erityisen tuen vaikuttavuutta tulee arvioida riittävän monialaisesti ja tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata sekä tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos erityisen tuen tarve on päättynyt ja siirrytään tehostettuun tukeen. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen.

Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista haetaan erillisellä hallintopäätöksellä. Jos lapsella ilmenee tarve tehostettuun tai erityiseen tukeen, yleisessä tuessa tukipalveluihin tulee asiasta tehdä hallintopäätösesitys. Hallintopäätöstä varten varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoidon ohjauksesta vastaava päiväkodinjohtaja täyttää varhaiskasvatuksen yhteisistä tiedostoista löytyvän hallintopäätösesitys- lomakkeen varhaiskasvatuksen erityisopettajaa konsultoiden. Varhaiskasvatuksen johtaja tekee asiasta hallintopäätöksen. Hallintopäätöksestä tulee tieto huoltajille sekä varhaiskasvatuksen toimipaikkaan. Tuen tarpeen muuttuessa päätökseen haetaan muutosta tai kumoamista varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoidon ohjauksesta vastaavan päiväkodinjohtajan laatimalla hakemuksella.

Pidennetty oppivelvollisuus

Erityisasiantuntijalausunnon saaneet lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen ja erityisen tuen päätökseen liittyvät käytännöt on kuvattu Kuhmon esiopetussuunnitelmassa.

Tuen muodot

Kuhmossa lapsen tuen muodot suunnitellaan yksilöllisesti ja tuen tarpeen mukaisesti. Tuki voi koostua pedagogisista, rakenteellisista sekä hoidollisista tukitoimista ja ne sisältyvät osaksi varhaiskasvatuksen laadukasta perustoimintaa. Tukitoimien pedagogisesta suunnittelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä tiimin kanssa. Tukitoimet suunnitellaan lapsen edun mukaisesti ja siinä on huomioitava lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää. Myös apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää, mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Tuki järjestetään lapselle heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa, pääasiallisesti lähipäiväkodissa lapsen omassa ryhmässä. Tarvittaessa henkilöstöresurssia lisätään.
Henkilöstön lisäämistä arvioidaan lapsen edun, tuen tarpeen ja tason mukaan ryhmän opettajan, päiväkodinjohtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta. Lopullisen päätöksen henkilöstön lisäresurssista tekee edellä mainittujen esityksestä varhaiskasvatuksen johtaja.

Lapsen tuen suunnittelun lähtökohtana on laadukas peruspedagogiikka. Yksilölliset tuen muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen toteuttamisen lähtökohta on se, että lapsi voi saavuttaa ryhmässä varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet.

Lapsen tukea suunniteltaessa tarkastellaan toteutuvatko ryhmässä laadukkaan peruspedagogiikan menetelmät. Mikäli lapselle tarvitaan yksilöllisempää tuen suunnitelmaa, kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen muodoista tarkennetut menetelmät ja tavoitteet.
Suunnittelussa pedagogiset tavoitteet konkretisoidaan selkeiksi ja toiminnallisiksi, pieniksi “askeliksi”, joiden saavuttamista on helppo arvioida.

Laadukas peruspedagogiikka on muun muassa:		
Varhaiskasvatustoiminta on suunnitelmallista, osallisuuden mahdollistavaa. Havainnointi, dokumentointi ja arviointimenetelmät käytössä. Tiimityön osaaminen, ymmärrys perustehtävästä, työtehtävien priorisointi. Kuvitettu päiväjärjestys, toimintojen rytmittäminen ja yhdessä sovitut säännöt. Selkeät leikki- ja toimintatilat. Johdonmukainen ja turvallisuutta lisäävä toimintarutiini. Pienryhmätoiminta. Pedagoginen sensitiivisyys: lapsen lempeä kohtelu, lapsen osallisuuden ja leikin mahdollistaminen, aito/kiireetön läsnäolo, kunnioittava ja kannustava, ratkaisukeskeinen vuorovaikutustapa. Huoltajien arvostava kohtaaminen ja vastavuoroinen yhteistyö. Monialaisen yhteistyön hyödyntäminen.		
Pedagogiset tuen muodot	**Rakenteelliset tuen muodot**	**Hoidolliset tuen muodot**
• Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi • Tuen toteutus ensisijaisesti osana vertaisryhmää • Erityispedagogiset menetelmät tarvittaessa yksilöllisesti tai pienryhmässä • Turvaa tuovat toistuvat toiminnot • Selkeä ja ennakoitava päivärytmi • Sensitiiviset vuorovaikutus- ja kommunikointitavat; kuvat, viittomat, teknologiset ratkaisut • Henkilöstön yhteiset ja johdonmukaiset pedagogiset ja erityispedagogiset työtavat ja menetelmät	• Henkilöstön osaamisen, tuen tarpeen havaitsemisen, toteuttamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen • Ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai erityisopettajan palveluihin liittyvät ratkaisut • Tulkitsemis- ja avustamispalvelut • Apuvälineiden käyttäminen • Esteettömyyden huomioiminen	• Menetelmät ja toimintatavat lapsen hoitoon, hoivaan ja avustamiseen • Hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet • Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden ohjaus ja konsultointi • Hoidolliset tuen muodot kuuluvat kaikille tuen tasoille

Kuvio 9 Laadukas peruspedagogiikka ja tuen muodot

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt

Kuhmon varhaiskasvatuksen toimintamalli siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen on kuvattu kuviossa 10.

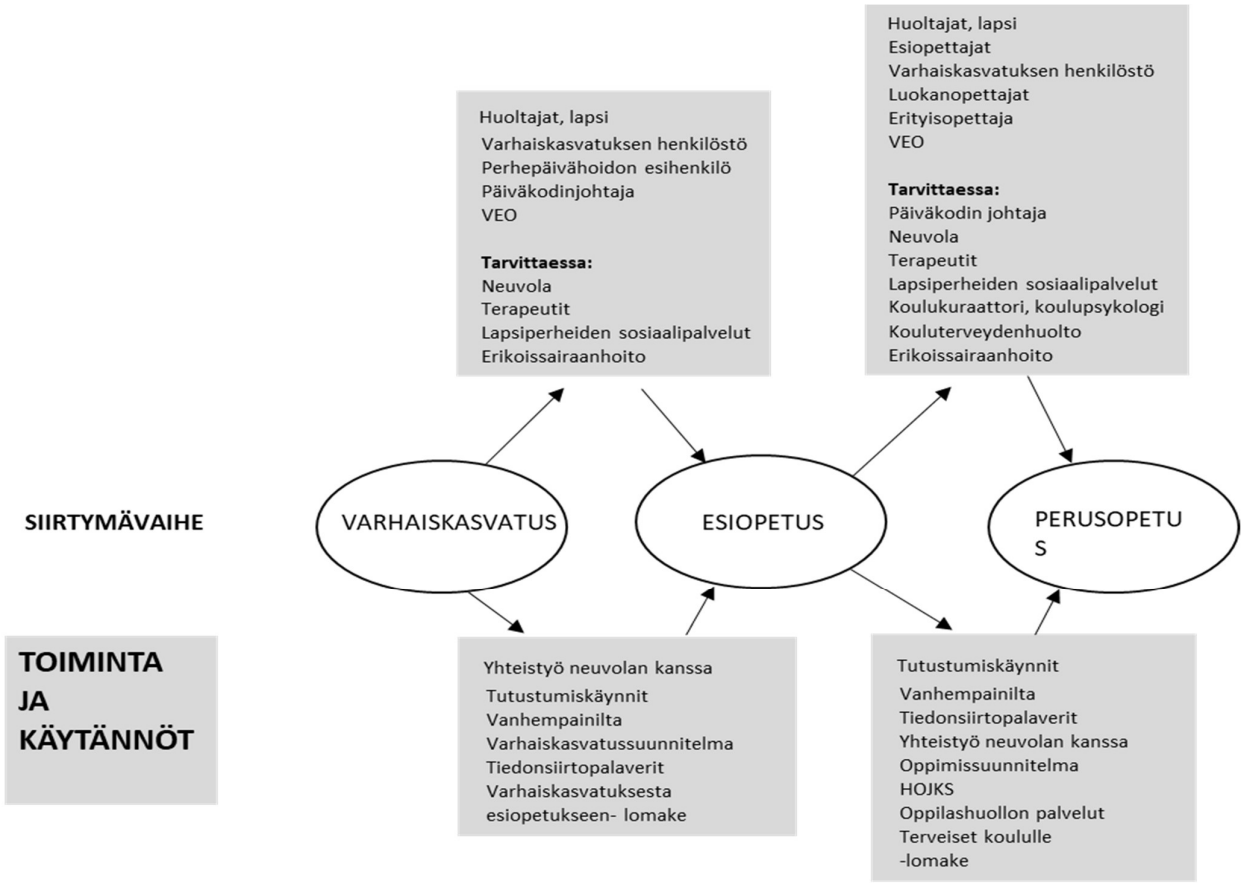

Kuvio 10. Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt.

6 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta ei toteuteta Kuhmon kaupungin järjestämänä.

7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.[144] Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen[145]. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti[146]. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikkötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa[147]. Järjestäjä- ja yksikkötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin[148].

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

[144] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[145] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[146] Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §
[147] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[148] Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Kuhmon varhaiskasvatuksen arviointi

Kuhmossa varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään hyödyntäen varhaiskasvatuksen pedagogiikan vuosisuunnitelmaa. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä seuraa ja tarkistaa pedagogisen vuosisuunnitelman toimivuuden sekä tekee tarvittaessa siihen muutoksia. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä, johon kuuluu varhaiskasvatuksen johtaja, päiväkodin johtajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja, kokoontuu säännöllisesti kerran kuussa. Tehtävänä on kehittää varhaiskasvatusta suunnittelemalla rakenteita, pedagogiikkaa sekä muuta toimintaa. Arviointityössä hyödynnetään asiakastyytyväisyyskyselyjä sekä muita palautteita.

Varhaiskasvatuksen pedatiimit kokoontuvat vähintään neljä kertaa vuodessa. Varhaiskasvatuksen pedatiimiin kuuluvat varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen johtaja, päiväkodin johtajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Esiopetuksen pedatiimiin kuuluvat esiopettajat, varhaiskasvatuksen johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Päiväkotien pedatiimien asiat käydään läpi talon palavereissa koko henkilöstön kanssa. Perhepäivähoidon pedatiimi kokoontuu säännöllisesti vuosisuunnitelman mukaisesti. Pedatiimien tehtävänä on kehittää varhaiskasvatusta ja esiopetusta systemaattisesti mm. arvioimalla pedagogista toimintaa, oppimisympäristöjä ja käytännön työvälineitä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi toiminnan toteutumista ja laatua yksikkökohtaisesti vuosittain. Toimintaa arvioidaan päiväkodeissa tiimeissä kuukausittain. Arvioinnin pohjana käytetään ryhmävasulomaketta, jonka täyttämisen tukena toimii varhaiskasvatuksen tiimikirja. Varhaiskasvatuksen johtaja tarkastaa päiväkotien ryhmävasut kaksi kertaa vuodessa. Työyhteisön arviointiin käytetään työyhteisön arviointi- lomaketta. Tulokset julkistetaan yksikkökohtaisesti ja niiden perusteella valitaan seuraavan toimintakauden kehittämiskohteet. Inklusiivisen oppimisympäristön ja toiminnan kehittämisessä sekä arvioinnissa hyödynnetään Oph:n reflektointityökalua vuosittain. reflektointityokalu_inklusiivisuuden_arviointiin_2019.pdf (oph.fi)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa. Arvioinnin tarkoituksena on tarkastella pedagogista toimintaa ja oppimisympäristöjen järjestelyjä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisen näkökulmasta. Arvioinnissa lapsi, huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tarkastelevat omasta näkökulmastaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden ja sovittujen toimintatapojen toteutumista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattua tukea arvioidaan vähintään kerran vuodessa tai tavoitteiden muuttuessa. Lapsen tuen arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Päivittäin lapsilta ja huoltajilta saatava palaute on merkittävä toiminnan kehittämisen väline. Vasukeskusteluissa kerätään palautetta yksikön toiminnasta. Lisäksi varhaiskasvatuksen arviointiin on mahdollisuus osallistua joka toinen vuosi (parittomat vuodet) huoltajille toteutettavalla asiakastyytyväisyyskyselyllä sekä viisivuotiaille tehtävällä kyselyllä. Asiakastyytyväisyyskyselyn tulosten yhteenveto ja lapsille tehdyn kyselyn tulokset julkistetaan Kuhmon verkkosivuilla. Varhaiskasvatussuunnitelmaa kehitetään ja päivitetään saatujen tulosten perusteella.